Валентина ҐРЕЩУК

ГУЦУЛЬСЬКІ ДІАЛЕКТНІ СПОЛУЧНИКИ В УКРАЇНСЬКІЙ ХУДОЖНІЙ МОВІ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.
Випуск 2(54)2025
УДК 81.161.2'282.2(=1:23)(477.85/.87)]:81'374 **DOI: https://doi.org/10.24144/2663-6840/2025.2(54).36–44**

Ґрещук В. Гуцульські діалектні сполучники в українській художній мові; кількість бібліографічних джерел – 12; мова українська.

Анотація. Важливим завданням сучасного мовознавства є лексикографічне вивчення діалектного слова в художній мові. У словнику «Гуцульська діалектна лексика та фраземіка в українській художній мові» (2019-2020) лексикографічно опрацьовано сегмент лексикону гуцульського діалекту, освоєного художньою літературою. Гуцульський говір достатньою мірою заманіфестований у белетристичних текстах, а його діалектні лексичні та фразеологічні одиниці затребувані письменниками для художніх цілей. Гуцульський говір є одним із найколоритніших, має давню традицію використання і найбільше засвідчений із-поміж інших діалектів у художній мові. Інформація, яку містять словникові статті про семантичну характеристику діалектних слів на основі їх використання в художніх текстах разом із ілюстраціями-прикладами до них, суттєво розширює можливості дослідження питань взаємодії літературної мови, художньої мови й територіальних діалектів, підносить на якісно вищий рівень розв'язання загальнолінгвістичної проблеми ролі місцевих різновидів загальнонаціональної мови у становленні й розвитку літературної мови. У словнику «Гуцульська діалектна лексика та фраземіка в українській художній мові», поряд із повнозначними, лексикографічно опрацьовані службові слова, що є підґрунтям різнобічного дослідження сутності, типів гуцульських діалектних неповнозначних слів, які використані у художній мові, особливостей їх функціонування, взаємозв'язків з іншими частинами мови тощо. Серед службових слів важливим компонентом виступають діалектні сполучники, які репрезентують широку палітру функційних різновидів як сурядних, так і підрядних сполучників. Діалектна здиференційованість лексикографічно інтерпретованих сполучників виявляється в їх фонетичному оформленні, а також у деяких семантико-граматичних особливостях. Дослідження гуцульських діалектних сполучників в українській художній мові окреслює нові перспективи в осмисленні природи, складу, функціонування цих одиниць, оскільки розширює відомості про сполучникову систему гуцульського говору і репрезентує їх функційний вимір.

Ключові слова: гуцульські діалектні сполучники, лексикографічне опрацювання, сполучникова система гуцульського говору, семантико-граматичні відношення, сурядні та підрядні сполучники.

Формулювання проблеми. У не так давно опублікованому словнику «Гуцульська діалектна лексика та фраземіка в українській художній мові» лексикографічно опрацьовано не лише повнозначні слова, а й службові, які останнім часом потрактовують як слова-морфеми. Серед них і діалектні сполучники, які функціонують в українських художніх текстах на гуцульську тематику. Оскільки виявлені гуцульські діалектні сполучники виражають такі ж семантико-граматичні відношення, що й літературнонормативні і відрізняються від останніх лише звуковим складом, то тлумачення їх здійснено за допомогою сполучникових відповідників, аналогів українських нормативних сполучників. Поряд із цим для більшості діалектних сполучників зазначено його семантико-граматичні особливості.

Опрацьовані в словнику гуцульські діалектні сполучники репрезентують розмаїття функційних різновидів як сурядних, так і підрядних сполучників.

Аналіз досліджень. Результативність і перспективність дослідження лексикографічного опрацювання службових слів, а саме гуцульських діалектних прийменників в українській художній мові та гуцульських діалектних сполучників у словнику «Гуцульська діалектна лексика та фраземіка в українській художній мові» засвідчують лінгвістичні студії Василя Ґрещука та Валентини Ґрещук [Ґрещук Василь, Ґрещук Валентина 2024; Ґрещук Василь, Ґрещук Валентина 2025].

У цій статті ставимо за **мету** проаналізувати гуцульські діалектні сполучники в українській художній мові, а також висвітлити лексикографічне опрацювання гуцульських діалектних сполучників у словнику «Гуцульська діалектна лексика та фраземіка в українській художній мові».

Методи та методика дослідження. Для дослідження гуцульських діалектних сполучників в українській художній мові використані аналітико-описовий метод, порівняльно-історичний, метод аналізу і синтезу та прийоми лінгвального моделювання.

Завдання випливають із поставленої мети – проаналізувати використання в українській художній мові гуцульських діалектних сполучників, подати їх лексикографічне опрацювання у словнику «Гуцульська діалектна лексика та фраземіка в українській художній мові», окреслити семантико-граматичні відношення сурядних та підрядних гуцульських діалектних сполучників.

Виклад основного матеріалу. Із сурядних гуцульських діалектних сполучників, використаних у художній літературі, засвідчено єднальні ***а*** та ***ба:***

А *спол.* Єднальний сполучник; і, та. *Тисячі **а** тисячі усіх отих кутків, закутків, криївок, схованок, невідшуканок дивилися на нього смішливо-чорними очима, розкривали чорні роти й показували язик щілини, діри, густі зарослі підкаміння...* (Г. Хоткевич. Камінна душа, 345-346); *Калина наша більше вже не родить, / Барвінки наші **а** гаю уси-*

 ISSN: 2663–6840 (Print)

хають, / А ясна зоря все ***а*** *все не сходить, / Бо наші зорі все тебе чекають* (Ю. Федькович. Оскресни, Боян!, 48);

БА 4. *спол.* Уживається як єднальний повторюваний сполучник зі значенням перелічення. *От постягали з них* ***ба*** *коралі,* ***ба*** *монества,* ***ба*** *пояси,* ***ба*** *баюри, доста того – посмішили дівчат* (Ю. Федькович. Серце не навчити, 268); *Сонце не світить, не гріє. Небо* ***ба*** *хмарне,* ***ба*** *мрачне* (Д. Харов'юк. Ліцитація, 539); *Ба дале вибрали й за побережника, сокотити ліс, відти знов прийшов* ***ба*** *грейцар якийсь,* ***ба*** *поміч від людей за вигоду, що позволяв брати з ліса ба дров,* ***ба*** *крадьки від злісного всякої деревні* (М. Павлик. Вихора, 263).

Із гуцульських сурядних протиставних сполучників в українських художніх текстах поширені ***ба*** та ***но***:

БА 6. *спол.* Уживається у значенні протиставного сполучника але. *– Кахи-кахи… Ади бухикаєси, бо жмурит мене, єк тебе вижу. Але й ти, сарако, далеко не втекла – також ніхто не глипне. – Хіба, єк на єкийс непотріб, га?! – Хіба, Настунько.* ***Ба****, ти мені й така вдаєшси* (В. Шкурган. Не перший раз, 210);

НО 1. *спол.* Але, та. ***Но*** *як доля глогова поранить тя – горе, / То вернися, мій брате, хоч би через море, / – А не пущу тя більше світом ся блукати* (Ю. Федькович. На дорогу, 53).

Низку гуцульських діалектних сурядних сполучників, ужитих у художніх текстах, репрезентують розділові, зокрема ***альбо, ба, ци, ци…, ци:***

АЛЬБО *спол.* Уживається для вираження розділових відношень; або. *– Ану ставай!.. – метнула очима по галяві. – Ставай коло отієї гаджучки, – показала рукою на молоду смереку, що поперед інших виступила з узлісся. Спробуємо, чи не впряду просто в серце.* ***Альбо*** *в око!* (Б. Загорулько. Чорногора, кн.1, 251); *Я вже якщо пити, то* ***альбо*** *могорич,* ***альбо*** *запити яке добре діло... гм... гм...* (Ірина Вільде. Сестри Річинські, кн.2, 673).

БА 5. *спол.* Уживається як розділовий сполучник то. *Правда, що у нас у горах навесні нема вже тілько кутання, як у поляниць чи, як то в нас кажуть, гречкосіїв, але робота все-таки є:* ***ба*** *плоти закладати,* ***ба*** *пересипати,* ***ба*** *одно,* ***ба*** *друге* (Ю. Федькович. Люба – згуба, 259); *– І кіко вас було? – Шіск... Головач семий. – Та й вже? – Ні... Витак зачєли сходитися до него легіні то по два, то по три,* ***ба*** *з інної кєчіри,* ***ба*** *з другої та й найпрєталоси нас сорок і три* (Г. Хоткевич. Довбуш, 406); *І більше за це не писнули вже й слова ані тато, ані мама, а, видимо, раді хоть тому, що Продан нарешті хоче остаткуватися, господарити, зачали йому раїти* ***ба*** *цю,* ***ба*** *ту москалівську дівку* (М. Павлик. Вихора, 223).

ЦИ 1. *спол.* Уживається при поєднанні однорідних членів речення і частин складносурядного речення для позначення того, що з ряду перелічуваних предметів, явищ і т. ін. можливий тільки один. *– Пан купець крам у Венгер прибиштилює, а* ***ци*** *ту?* (Б. Бойко. По голови… По голови…, 69); *Поломит ти кості* ***ци*** *застудишся, найліпший доктор не поможе* (М. Яновський. Штрихар, 81); *– То чия будеш: татова* ***ци*** *мамина?* (Л.-П. Стринадюк. А кємуєш, єк то було!, 65); *Є така байка* ***ци*** *небилиця: Бог дав людині, коневи і псови по сорок років життя <... >* (В. Шкурган. Син, 52); *Шо вам найгірше з того, шо є, / було* ***ци*** *може бути? / Єк є шо… забути!* (В. Шкурган. Що ви за люди: любите фист, 1).

ЦИ … ЦИ *спол.* Повторюваний сполучник, що вживається при кожному однорідному члені речення або при кожній складовій частині речення, посилюючи роздільність у чергуванні перелічуваних предметів, явищ, дій тощо або їх взаємовиключення, несумісність. ***Ци*** *він кого убив,* ***ци*** *ні – не знає* (М. Павлик. Юрко Куликів, 22); *Єк пип за церкву ни дбає – хто ме дбати?* ***Ци*** *я,* ***ци*** *сусіда?* (Г. Хоткевич. Камінна душа, 8); ***Ци*** *ти, Йванку, з коня впав,* ***ци*** *ти, Йванку, вбився?* (Б. Загорулько. Чорногора, кн.1, 206); ***Ци*** *тут,* ***ци*** *в світі / уліті (!) сани собі зріхтує* (В. Шкурган. Скігайте з поду старі цимбали…, 9); *Одно лицате, друге губате, одному очі повігонило на верьхи, другому загнало у середину, або вікривило напоперек так, шо ни знаєш,* ***ци*** *з-передь него тікати,* ***ци*** *молитися,* ***ци*** *плакати над єго вічьним каліцтьвом,* ***ци*** *смієтиси* (О. Манчук. Свєтий Юрій, 12).

Ще один гуцульський діалектний сурядний сполучник ***ба і*** у словнику лексикографічно інтерпретовано як приєднувальний:

БА 7. *спол.* У поєднанні з сполучником *і* утворює приєднувальний складений сполучник *ба і*, що приєднує члени речення, які доповнюють, уточнюють раніше висловлену думку. В *шинку було набито людей: парубки, дівки, молодиці,* ***ба*** *і з наших хлопців було кілька* (Ю. Федькович. Штефан Славич, 287); *І ще одно він зрозумів: на той бутин звернули свої очі його батько і Гершко,* ***ба*** *і Танасій* (А. Крушельницький. Рубають ліс, 186).

У словнику лексикографічно досліджено низку різновидів гуцульських діалектних підрядних сполучників, використаних в українській художній мові, зокрема:

– мети: ***аби-сми, аби-смо, аби-сьте, жеби, най:***

АБИСМИ, АБИ-СМИ, АБИ-СМО *спол.* Починає підрядні речення мети; щоб. Уживається при суб'єкті в першій особі множини (ми). *– Парасочко моя, донечко єдина, вже ти сонечеко не зігріє, ані вітерець не повіє, Парасочко дорога, вже не прийдеш до нас,* ***абисми*** *си поговорили,* ***аби-сми*** *си розвеселили* (М. Козоріс. Чорногора говорить, 279); *– Та дай боже нам, кумцю,* ***аби-смо*** *у мирі та згоді, та аби молоді газди мали потіху, – говорив Пилип і дрижачою рукою розливав з чарки каплі трунку на білу скатерть* (М. Козоріс. Чорногора говорить, 181).

АБИ-СЬТЕ *спол.* Починає підрядні речення мети; щоб. *– Ви правду слухайте велику, /* ***Аби-сьте*** *в пам'ять узяли – / Горбатів я в панів піввіку / За бараболю й постоли* (М. Карпенко. Дорога пнеться вгору, вгору..., 127).

ЖЕБИ 1. *спол.* Приєднує підрядні речення мети; щоб. *– Ти, Баураче, – шептав Олекса, – ві-*

*зьми мою бартку, **жеби** вона не ржавіла без бою, **жеби** слава опришківська не вмирала разом зі мною* (Р. Федорів. Жбан вина, 309); *– А ще я передав кам'яних справ майстрові, **жеби** тебе звістив, що робота по скінченні оплатиться належно, – сказав Довбуш* (Р. Федорів. Жбан вина, 259).

НАЙ 2. *спол.* Уживається для поєднання підрядного речення мети. *Повіз я її, люди добрі, до Києва-столиці. **Най**, думаю, хоч на старості літ побачить людина таке місто* (М. Стельмах. Над Черемошем, 15); *Бігай ти, Іванку, **най** запишемо де це диво, що Михайло прийшли помочи ксьондзові! – каже хтось* (М. Павлик. Пропащий чоловік, 81).

– часові: ***заки, заким, заків, кілько, наколи, наколи…то, нім, післядь того як, чім лиш…тим***:

ЗАКИ, ЗАКИМ, ЗАКІВ 2. *спол.* Поки. *Та єк ухоп'ю мого Петрія за обшивку, єк бевхну під пліт, то ше си належав, **заки** встав, ає* (Г. Хоткевич. Камінна душа, 185); *Та **заки** перейшли половину дороги, потемніло, а на горах, куди ми вспіли зайти, дощ перемінився в сніг. Зашумів густий ліс, заскрипіли дерева, закрутило снігом* (Р. Яримович. Лови на готура, 61); *Та **заки** мене вб'ють, то кількох з них покладу* (М. Остромира. Над бистрим Черемошем, 118); *Та ось миттю, відкинувши топірець, збігав уже гуцулик в долину, і **заки** пани очуняли з тривоги, стояв при них з капелюхом у руці, неначе й нічого не було* (К. Малицька. Малий гуцулик, 16); ***Заки** йому се брат розказував, вийшли сестри з церкви, узяли свою Калину (так вона звалася) попід руки і повели на базар, а брат моргнув на парубків, та ну ж усіма й собі на базар за дівками* (Ю. Федькович. Люба – згуба, 245); *В Рокиті треба їм буде розташоритися в недоступному місці й підождати день-два, **заки** Худан не загостить до села Березівської Бані і там від своєї молодої любки не розвідає про те, скільки жандармів "волочиться" в Березовах, а скільки і в котрих сторонах шибається їх в погоні за опришками і рекрутами...* (І. Березовський. Худан, 28); ***Заки** розглянувся у широких сінях і підійшов під двері, що отвиралися двома половинками, вчув таку бесіду: "Як добре піде, то ти Лейбо найбільше на тім заробиш!" Як лише підступив під двері і отворив, розмова раптом урвалася* (Г. Смольський. Олекса Довбуш, 24); *– Ти знаєш, як я гірко коло того дерева, коло тих дараб напинь-гався дотепер, **заки** я їх вздрів з-під Чівчика, не доходячи Балтагула, аж там на Жаб'ю під Слупейкою* (Д. Харов'юк. Смерть Сороканюкового Юри, 545); *– Чому дєдик про цей знак ніколи не говорив? А може? Таж перед смертю з усієї сили намагався щось скаазати, **заки** вона розчавила його гливкою стопою* (Р. Єндик. Регіт Арідника, 23); ***Заки** вони спали, припасовуючи кості до м'якоті, і кості до костей, і м'якіть до м'якоті, їхні черепи безперервно доторкалися якимись нерівностями* (Т. Прохасько. Непрості, 35); *Пужливим прозвало його село тому, бо відмалку мав великі вуха, а лице стягнене в клубочок, гей у заяця. **Заким** став говорити, то обзирався на всі боки, схилювався, клав на губи палец і казав "Цитьте"* (Марко Черемшина. Поменник, т. 1, 133); ***Заким** головні колєдники колєдували в попа, то на дідинци нарід мижи собов голосно гуторив про усєкі справи* (П. Шекерик-Доників. Дідо Иванчік, 76); *Дід на печи домарит: / ші ту / люльку смокче – вуса дошмалює, / мене пантрує, / **заків** росту* (В. Шкурган. На дідовій печи олені б'ютси <... >, 36).

КІЛЬКО 6. *у знач. спол.* Як тільки. ***Кілько** місяць молоденький / Край моря зомліє, / **Кілько** серце нагадає / Літа молодії, / Спом'яне тя душа моя, / Брате мій, Іване* (Ю. Федькович. Дезертир, 169).

НАКОЛИ *спол.* Коли, як тільки. ***Наколи** зачєв Джюнда колєдувати колєду дідови тай усім домашним, натогди дідо кудас утік из хати й ни вертавси у хату, аж доків колєдники ни скінчєли усі колєди колєдувати* (П. Шекерик-Доників. Дідо Иванчік, 86); *Але я спав мало і **наколи** лиш зачєло зорєти, я напоїв коня, осідляв тай далі з паном у дорогу* (О. Манчук. Француз, 37).

НАКОЛИ ... ТО *спол.* Коли... то, як тільки... то. *Юстина аж тепер почула всю свою неміч супротив усього, що сталося й діється, і, **наколи** монастирські парубки перестали підпирати її своїми співанками, тілько гугукали щось під носом, **то** Юстину зразу дорешти покинула сила й воля...* (М. Павлик. Вихора, 195).

НІМ 2. *спол.* Поки. *– Хато моя, темна та чорна, пекло моє, пекло, бодай ти була запалася, затрясла, **нім** я прийшла до тебе. Щоб тебе була смага спалила, **нім** я лягла з ним на цю погану ніч... Бодай, бодай!.. Усе пропало, аді кінець іде та й годі* (М. Козоріс. Чорногора говорить, 250); *Утямно було ждати нам, дітям, **нім** Юрко Куликів ізійде з горба* (М. Павлик. Юрко Куликів, 17); *Відтак би трошки рад де відпочити* [щезник], */ Аби за раєм хвильку затужити, / Би нагадати, як колись там було, / **Нім** боже слово з світлості го пхнуло* (Ю. Федькович. Вечір на Підгір'ю, 44); *– Приповідают різне. Та тепер люди гріхуют си так робити. Ну, хоч би й таке: на храм треба взяти пшениці і йичменю и піти йик зазоріє до схід сонцьи у млин и, **нім** сонце зійде, змолотити, але на зістрінь, відтак взьити муку и змішати з кір-зілєм и піти на то місце, де приказуют, шо є скарби закопані <...>* (М. Римар. Білий слон, 38); *Тим часом почерез мій сад переходила сусідська дівчина й зачула крик робітників, будьто вони "знайшли" гроші. **Нім** ми з робітниками пообідали в хаті, от і входить до мене жандарм і, не поздоровивши навіть мене, крикнув до мене від порога* (І. Березовський. Худан, 89); ***Нім** Семен підвівся з землі, а Янця вже вхопили жиди за ноги і волочуть голову по камінню* (М. Павлик. Ребенщукова Тетяна, 42).

ПІСЛЯДЬ ТОГО ЯК *спол.* Після того як. *Навіть **післядь того єк** смерека впала єму, біді, на ногу й чуть не видирвала, та книгиня ни пошкодувала єго* (Л.-П. Стринадюк. У нас, гуцулів, 161).

ЧІМ ЛИШ… ТИМ *спол.* Як тільки… то. *Та **чім лиш** вибіг дєдя, **тим** єк не вдарит грім по раздругий над самов у дєді над головов, шо дєдя так і впали* (Г. Хоткевич. Почерез верхи, 439);

– умови: ***йик, коб, коби, наколи, сли:***

ЙИК *спол.* Якщо. *А ну-ко, Миколайку, а дай-но сюди честунок та клади на стіл, бо* ***йик*** *ти дьидя такому легіникові, що виставив он з пеленок таку ногу, гей чічка, то твій має бути честунок, – говорив кум Пилип...* (М. Козоріс. Чорногора говорить, 180).

КОБ, КОБИ *спол.* 1. Уживається для приєднання підрядних умовних речень; якби, коли, коли б. *За таку, як ти,* ***коб*** *я був молодший, душу закласти не пошкодував би* (В. Сичевський. Вернись, Ружено, 202); *Люде мали ще єдину надію на воєко. "****Коби*** *го, Господи, вхопило, – казали вони, – там його чей навчать розуму!"* (М. Павлик. Вихора, 219); ***Коби*** *ти мене любив, то може... – додала задумливо* (Р. Федорів. Весільні ворота, 258); ***Коби*** *знав – не смів би отак з матір'ю розмовляти* (В. Сичевський. Вернись, Ружено, 171); *– Іду, – кажу, –* ***коби*** *лиш бадіка хотіли пустити* (Ю. Федькович. Люба – згуба, 253); *–* ***Коби*** *ще оцей грунь, що за потоком, та й ще один – та й будемо на місці* (А. Крушельницький. Рубають ліс, 374); *– І заїхав би,* ***коби*** *вищі були двері, а то немає охоти нагинати голову* (М. Стельмах. Над Черемошем, 52); *– <...> Коби сила, ластовицею полетіла б* (С. Скляренко. Карпати, кн.1, 222*); Та же ті правду вповів, що* ***коби*** *гроші мав, то вже нікого й просити, лиш би сам купив, йка си вдала* (Г. Хоткевич. Злочин природи, 333); ***Коби*** *хоч де побачитися, наборзі до себе всміхнутися, легше стало б серцю, що б вже там і не було – а так... тобі журитися?* (О. Кобилянська. "В неділю рано зілля копала…", 136); *– <...>* ***Коби*** *ви побачили, які топірці і пістолі вирізує старий Мардас, є на що подивитися!* (К. Малицька. Малий гуцулик, 18); *– <...>* ***Коби*** *не я, обшукали б і... в них закони суворі* (Я. Стецюк. Крутий плай, 77); *А вдова стала коло печі, та так собі руки на грудях заклала і віповідає: – Я би, Міхайлику, вже за тебе доньку дала,* ***коби****-с мав хоть чвертку ґрунту...* (В. Шкурган. Логіка, 187); *Подивиси, які царинки ген-ген під верхом, єк золото, є де кохати маржинку,* ***коби*** *лиш кому* (Д. Харов'юк. Палагна, 537); // у колом. ***Коби*** *річка не ширічка, я би не бродила, /* ***Коби*** *Ігнат не був файний, я би не любила* (М. Остромира. Над бистрим Черемошем, 47); // у колом. *– Сиджу з вами, Іване, і співати хочу: "****Коби****-м знала, мій миленький, що я твоя буду, / випрала би-м сорочину від чорного бруду"* (М. Яновський. Гірське серце, 174); // у колом. *Ех,* ***коби*** *ся бучок розвивався і та Чорногора, / Не одна би спорожніла багацька комора* (В. Гжицький. Опришки, 199).

НАКОЛИ *спол.* Коли, як тільки. *Випрягати таки прийшлось. Сусак привів кобилу, що май спокійніша, і поки натужувались разом, безпомічний мотор виказав їй усі жалі. Моцувалися недовго, та й зголоднілі колеса вгамувалися,* ***наколи*** *"вкусили" сухого* (В. Шкурган. Логіка, 184);

СЛИ *спол.* Якщо. *А* ***сли*** *питати будуть, о що ходить, / То відповісти їм, що річ іде / О волю гуцулів* (Ю. Федькович. Довбуш, або Громовий топір і знахарський хрест, 358);

– допустові: ***най, хоть:***

НАЙ 2. *спол.* Уживається для поєднання підрядного речення допустовості. ***Най*** *що хотє роб'є, а ти будеш моєю* (М. Коцюбинський. Тіні забутих предків, 187).

ХОТЬ 1. *спол.* Хоч, хоча. *Не гордуйте, прошу;* ***хоть*** *у нас великі приправи не найдете, то найдете чисте серце та щиру думку...* (Ю. Федькович. Люба – згуба, 249); ***Хоть*** *Купало,* ***хоть*** *Лопушник, але це є справедливий Іван* (Марко Черемшина. На Купала, на Івана, т.1, 224).

– з'ясувальні: ***ци:***

ЦИ 2. *спол.* Уживається на початку з'ясувального підрядного речення. *– Не знаю,* ***ци*** *зможу* (М. Яновський. Служниця, 28); *– Не бануй на нас, шлєхтичю чєсний. Ми, ади, лиш хотіли вімацати,* ***ци*** *в тебе є гроші, – відповів Худан* (І. Березовський. Худан, 12); *– Піду поражуся з жінкою,* ***ци*** *позволить* (М. Матіос. Солодка Даруся, 103).

– порівняльні: ***гей, гейби, ги, гі, отєк, отік, такік:***

ГЕЙ, ГЕЙБИ, ГИЙ 1. *спол.* Уживається для приєднання порівняльних зворотів і порівняльних підрядних речень; наче, неначе, мов, немов, як, ніби; або для приєднання підрядних речень способу дії, додаткових, означальних. *На хатнім порозі сперла її Федорчучка, котра давно вже стояла в сінях, відхиливши двері, і дивилася на все,* ***гей*** *дурна* (М. Павлик. Вихора, 166); *Гора від того гуділа, здригалася,* ***гей*** *бубон* (М. Яновський. Зарва, 329); *Нас кликали писатися у спілку, ми збіглися,* ***гей*** *ті вівці, як ватаг кликне* (А. Крушельницький. Рубають ліс, 326); *Довбуш дивиться на гори,* ***гей*** *орел з висоти хмар, вдивляється в них і хоче збагнути їх нутро* (Г. Смольський. Олекса Довбуш, 15); *Ти дихав,* ***гей*** *вітер над верхами, вільно і легко* (М. Яновський. Вгадую твою текучу душу, 4); *Мох набирає води,* ***гей*** *ліжник у дубилі, мочить ноги, переймає дрощами* (Г. Смольський. Олекса Довбуш, 80); *Така,* ***гей*** *хрущик, маленька, як грудочка глини під тичкою, як маціцька каблучка межи стовпом та землею* (Марко Черемшина. Бабин хід, т.1, 80); *А як скернився даві почав вадитися, що йому такої жінки не гія, що не дбає за чоловіка, що спить* ***гей*** *камінь і не чує, як чоловік в двері гримає* (М. Козоріс. Чорногора говорить, 41); *Із тим золотом,* ***гей*** *у криницю шубовснули* (Б. Бойко. По голови... по голови..., 61); *Вже ранок сонце викотив з колиби / І точить дзвінко небом синьооким, /* ***Гей*** *вітер з гір біжить, бринять потоки / І піною зливають скельні скиби* (Віра Вовк. Мандрівник, 49); *Міcько скоса поглядав на Василя,* ***гей*** *на дорослого, а Василько тримав марку: хмурив брови та спльовував крізь зуби* (В. Шкурган. Різники, 216); *– Еге, бартку... Щоб гостра,* ***гей*** *у Довбуша! – весело подивився на батька і раптово принишк* (І. Пільгук. Пісню снує Черемош, 17); *– Коби невісточку мала, заквітчала б,* ***гейби*** *святкову ялицю, посадила обік тебе, Юрасику, та й ніжки їй у зіллячку скупала* (І. Пільгук. Пісню снує Черемош, 173); *Він здавна все мене утискав, чиншами обтяжував, панщиною душив, а тогди, як вріпився,* ***гейби*** *у гріб загнати заприсягся* (Б. Загорулько. Чорногора, кн. 1, 11); *Спокійні,* ***гейби*** *цілу вічність отак просиділи* (І. Андрусяк. Лесь

(фрагмент самознищеного поезофільму), 124); *А серби тихо, **гейби** заніміли* (Ю. Федькович. Празник у Такові, 87); *А я йду сночі, – оповідав Іван, – повз її хату та й дивлюся, – кочеється шос кругле, **гейби** капшук* (М. Коцюбинський. Тіні забутих предків, 205); *Півкало пруднувся увесь наперед і задував – заграв з усеї сили, **гейби** відгонив думку про дружину...* (М. Павлик. Вихора, 190); *От вичитував, так вичитував, **гейби** перед собою не дрібненький папірець тримав, а всі наші поля розгорнув* (М. Стельмах. Над Черемошем, 16); *Все на них перемокло так, **гейби** весь час водою брили* (Г. Смольський. Олекса Довбуш, 61); *Він тепер уже не той, що був колись. Так, **гейби** розум втратив* (І. Боднарчук. Над Черемошем, 25); *Такі хлопи – і не подобаються. Бачите, **гей би** коні регочуть* (У. Самчук. Гори говорять!, 138); *А нині натягнеш в неділю таке вбрання, **гейби** тобі косівський староста...* (Я. Стецюк. Шумить Черемош, 116); *Печеніжин уже оговтався, люди осміліли, бо лихо на цей раз їх обминуло, пройшло стороною градовою хмарою, і хати виплеснули, **гейби** печериці* (Р. Федорів. Жбан вина, 21); *Розпався, **гейби** мжичкою дрібною, / Наш молодячий, наш барвистий світ* (Віра Вовк. Горів Дрезден, 47); *П'ють легіні-явори хмільний трунок на здоров'я молодим, а он молодий клен уже хитається, **гейби** перепив* (Ю. Боршош-Кум'ятський. Ви чули, як співає Говерла?, 226); *Січуть так дрібно, так мельодійно, **гейби** золотими кульками кидав хто по кам'яних плитах* (М. Козоріс. Чорногора говорить, 20); *Лице металося, **гейби** розсипалося, а сухі руки моцювали курмей* (Марко Черемшина. Дід, т.1, 42); *Хай пощезнуть між нами високі / Гори, **гейби** казкові* (М. Влад. Пошукай хоч краплину світла..., 47); *Метався, метався Кола, **гейби** звір той лютий і спантеличений* (О. Кундзіч. Верховинець, 246); *Але Юрцьо Грицишин ще жив і звабно марив молодим сном, ніби він від кутського моста, що розправив різьбленого хребта поперек ріки, пливе у файному будинку, **гейби** у кораблі* (В. Шкурган. Не перший раз, 210); *А вно людєм таки банно стало ви' тоо: ше ніде не був, ше нічо не видів, а вже брешет, **гий** пес* (Г. Хоткевич. Камінна душа, 303).

ОТЄК, ОТІК, ТАКІК 1. *спол.* Ніби, неначе, мовби. // у порівн. *А Василь уперся, **отєк** той цап* (М. Остромира. Над бистрим Черемошем, 27); // у порівн. *Дівчина, **отєк** чічка лиш стій та дивися, а він не дає Василеві її брати* (М. Остромира. Над бистрим Черемошем, 27); // у порівн. *Як де увидів її, то зідхав, **отєк** міх ковальський, її треба було брати, а не мене* (М. Остромира. Над бистрим Черемошем, 28); // у порівн. *Замкнені очі удолину потали, гейби перед гранею поховалися. **Отік** дві глибокі кирниці, спекою спалені. По жовтій тварі смерть супокій розсівала* (Марко Черемшина. "Грушка", т. 1, 65); // у порівн. – *Яблука рви почерез одно, **такік** проривай* (В. Шкурган. Солодкі яблука, 79).

Отже, словник «Гуцульська діалектна лексика та фраземіка в українській художній мові» засвідчив широке використання в мові української літератури гуцульських діалектних сполучників. Усі вони належать до так званих протиставних діалектизмів, оскільки виражають ті семантико-граматичні відношення, що й мовнонормативні сполучники літературної мови, і відрізняються від співвідносних літературностандартних лише звуковим складом. Лексикографічно опрацьовані гуцульські діалектні сполучники репрезентують як сурядні, так і підрядні сполучники, а в межах них – семантичні різновиди. За походженням виявлені діалектні сполучники є первинними (непохідними) або вторинними (похідними), а за будовою – прості, складні і складені. Свого часу В.В. Німчук, досліджуючи діалектні закарпатські сполучники, справедливо зауважив: «Сполучники, як і інші службові частини мови, не мають своїх формальних словотворчих засобів. Вони є або колишніми повнозначними словами, або поєднанням різних сполучників, тому-то, вивчаючи їхній склад, доводиться займатись переважно походженням їх із погляду історії та етимології» [Німчук 1962, с. 70].

Первинний сполучник *а* в його єднальній функції, засвідчений в гуцульських говірках, поширений і в деяких інших говірках південно-західного наріччя [Словник 2005, с. 17; Шило 2008, с. 35; Німчук 1962, с. 71]. Щобільше, «широке вживання сполучника *а* як єднального в староукраїнських пам'ятках пояснюється відбиттям у них південно-західних діалектів, у яких і тепер цей сполучник може виступати ще й з єднальним значенням» [Історія 1978, с. 451]. Генетично цей сполучник сягав праслов'янської мови, в якій зазначене службове слово могло вживатись і як сполучник, і як частка, і як вигук [Етимологічний 1982, с. 37].

Значно ширший діапазон гуцульського діалектного функціонування засвідчено словником для сполучника *ба*. Він теж первинний, непохідний, успадкований із праслов'янської мови, в якій використовувався і як сполучник, і як частка, і як вигук [Етимологічний 1982, с. 102]. Мова української художньої літератури на гуцульську тематику засвідчує уживання службового слова *ба* то як сполучника, то як частки, то як вигука. У функції кон'юктива *ба* в українській художній мові уживається як єднальний повторюваний сполучник зі значенням перелічення. У поєднанні зі сполучником *і* утворює приєднувальний складений сполучник *ба і*, що приєднує члени речення, які заповнюють, уточнюють раніше висловлену думку, уживається як протиставний сполучник *але* і як розділовий сполучник *то*.

Що стосується ще одного сурядного гуцульського діалектного сполучника *но*, то, як і попередні, теж первинний, походить із праслов'янської мови, виражає протиставлення, трапляється спорадично, адже «починаючи з XIV ст., у староукраїнських пам'ятках, особливо в ділових, засвідчується у функції протиставного сполучник *але*, який у певних групах пам'яток уже в XIV-XV ст. нерідко переважає над іншими, зокрема *но*, поступово витісняє їх [Історія 1978, с. 454].

Поряд із уже згадуваним розділовим сполучником *ба* словник в українській художній мові як розділові фіксує ще гуцульські діалектні *альбо, ци* і повторюваний *ци... ци*. Похідним, складним за

будовою, генетично праслов'янським, утвореним із сполучників *а, li,* та частки *бо* [Етимологічний 1982, с. 64] є гуцульський сполучник *альбо*, який уживається для вираження розділових відношень. «Зважаючи на те, що в південно-західних українських говірках, як і в ряді білоруських та російських, паралельно існують форми *або, альбо,* деякі учені вважають їх варіантами одного сполучника, який виник із зрощення *алибо* (<а+ли+бо), тобто *альбо>албо>або*, причому цей процес знайшов паралельний розвиток у різних слов'янських мовах» [Історія 1978, с. 456].

Предметом лексикографічного опрацювання у словнику став гуцульський простий діалектний сполучник *ци*, співвідносний із літературнонормативним *чи,* на позначення того, що з ряду перелічуваних предметів, явищ і т. ін. можливий тільки один. Він уживається при поєднанні однорідних членів речення і частин складносурядного речення. Етимологічно службове слово *ци* – займенникового походження (праслов'янське *cě<kai<koi, що є відмінковою формою займенникового індоєвропейського кореня *k^{u}o-, який зазнав відповідно першої та другої палаталізації [Етимологічний 2012, с. 242; Шевельов 2002, с. 99]. В.В. Німчук деталізує зазначені фонетичні процеси: «Спільнослов'янське *k* утратило лабіалізацію і перед наступним *i* перейшло в *č* (так звана перша палаталізація). Невідомо чому в частині давньоруських діалектів з'явилось *ци,* яке успадкувала частина західних діалектів української мови, а також білоруська мова» [Німчук 1962, с. 75].

Повторюваний сполучник *ци… ци,* сформований на базі зазначеного *ци*, посилює роздільність у чергуванні перелічуваних предметів, явищ, дій тощо або їх взаємовиключення, несумісність.

Гуцульські діалектні підрядні сполучники мети *абисми, аби-смо, аби-сьте,* опрацьовані в словнику, сформувались унаслідок поєднання похідного сполучника *аби* та залишків особових закінчень дієслова *быти* в теперішньому часі в 1-й і 2-ій особах множини. Вони приєднують підрядні речення мети до головної частини у складному реченні. Т.Й. Висоцька справедливо заперечила вплив польської мови на вживання особових закінчень, що приєднуються до сполучника *абы* в староукраїнській мові на тій підставі, що таке використання сполучника *абы* відоме ще з пам'яток української мови XI-XIII ст. [Висоцька 2011, с. 137–138].

Функційно рівнозначним із попередніми в гуцульських говірках є підрядний «цільовий» сполучник *жеби*, який сформувався внаслідок злиття сполучника *же* і частки *би* [Етимологічний 1985, с. 190]. «Починаючи з XVI ст. досить широко виступає сполучник мети *жеби, жеб*, що міг витворитися й на власне українському грунті (принаймні він і тепер досить широко вживається в ряді південно-західних говорів, зокрема в карпатських і галицько-буковинських), однак значного поширення в українському письменстві XVI – поч. XVIII ст. він набирає, очевидно, під польським впливом» [Історія 1978, с. 460].

Аналізований словник засвідчує, що українська художня мова освоїла використання гуцульського діалектного сполучника *най* для зв'язку підрядної частини з головною у складнопідрядних реченнях мети. Припускаємо, що він утворився внаслідок кон'юктивації частки *най*, яка як діалектна сформувалась шляхом внутрішнього стягнення, скорочення частки *нехай*. Це стосується й підрядного допустового сполучника *най*. Детальніше про його походження вкажемо в процесі інтерпретації однойменного допустового сполучника.

У словнику лексикографічно опрацьовано низку підрядних діалектних часових сполучників, які використані в мові української літератури, зокрема заки, заким, заків. Як зазначають дослідники історії української мови, в староукраїнський період виходить із ужитку низка давніх сполучників і сполучних слів, зокрема оли, доколѣ, къгда, та старослов'янські ѣгда, донелѣ, донелѣже, полонізм кгди. Водночас «усталюються часові сполучники і сполучні слова, що оформилися на грунті староукраїнської мови, зокрема поки, доки <…>, діалектні південно-західні заки, заким та ін.» [Історія 1978, с. 462]. Генетично заки, заким є результатом злиття прийменника за і давнього займенника кый «який» у відмінкових формах. Що стосується гуцульського діалектного часового сполучника заків, то він є результатом контамінації форм заки та покіль (старослов'янське поколя) із закономірною для гуцульських говірок зміною *л* в *ў* [Етимологічний 1985, с. 226].

Зрідка вживаний навіть у гуцульських говірках сполучник кілько, приєднуючи підрядні речення часу і виражаючи значення 'як тільки', постав, як припускаємо, внаслідок кон'юктивації співзвучного прислівника.

Уживані в аналогічній функції гуцульські складний та складений сполучники наколи, наколи…то, зафіксовані в українській художній мові, мають прозору етимологію. Перший із них є утворенням з прийменника на та прислівника коли [Етимологічний 2004, с. 32], а другий – складена комбінація із складного діалектного сполучника наколи та частки то зазвичай «із наслідковим відтінком значення на початку головного речення після підрядного» [Там само].

Із давніх часових сполучників, які збереглися в діалектах, в тому числі й гуцульському, словник фіксує також сполучник *нім* 'доки', запозичений із польської мови [Булаховський 1977, с. 520; Етимологічний 2004, с. 99].

Гуцульський діалектний складений часовий сполучник *післядь того як*, опрацьований у словнику як такий, що засвідчений у мові художньої літератури, так само як його сучасний літературнонормативний аналог, «указує на часову наступність дії або стану, вираженої в головній частині, щодо дії або стану в підрядній частині» [Городенська 2007, с. 198–199]. Компонентами такої сполучникової конструкції слугували генетично праслов'янський прислівник *posledь*, займенник *то* і сполучник *як*.

Складеним за будовою є також опрацьований часовий діалектний сполучник *чім лиш… тим*, який

виражає швидке настання дії в головній частині після завершення дії в підрядній частині. Нормативним аналогом у сучасній українській літературній мові є складений сполучник *як тільки… то* [Городенська 2007, с. 316]. Гуцульський діалектний сполучник утворився поєднанням діалектного сполучника *чім*, генетично праслов'янської форми займенника *čьto*, частки *лиш* та займенникової форми *тим*.

Діалектний умовний сполучник *йик*, зафіксований українською художньою мовою, функційно повністю співвідносний із нормативним сполучником умови *як*; за значенням відповідає сполучникам *якщо, коли*; приєднує підрядні умовні речення до головної частини. Діалектна форма гуцульського умовного сполучника *йик* – наслідок закономірного переходу задньоязикового наголошеного звука *а* після йотованого в голосні переднього ряду *и, і, е*.

Підрядні сполучники *коб, коби*, що вживаються для приєднання умовних речень у художніх текстах на гуцульську тематику, семантично співвідносні з нормативними умовними сполучниками *якби, коли, коли б*. За будовою і походженням – складний сполучник, утворений з питального займенника середнього роду *ko-(je)* «що, як» (<праслов'янське *kъ, ka, ko*) і частки *би* [Етимологічний 1985, с. 476].

Ще один гуцульський діалектний підрядний сполучник умови, освоєний мовою української художньої літератури, – *на́коли*, за семантикою співвідносний із літературнонормативними умовними сполучниками *коли, як тільки*. Він утворився злиттям прийменника *на* та прислівника *коли* [Етимологічний 2004, с. 32].

В історичних коментарях до української літературної мови щодо сполучників умови Л.А. Булаховський писав: «Діалектно як скорочене *если* (з пол. *jeśli*) з'являється *сли*. Частий цей сполучник, напр., у Ю. Федьковича <…> Рідко вживає його <…> ранній І. Франко. У повній формі цей сполучник відомий діалектно, напр., у гуцульській говірці» [Булаховський 1977, с. 523]. Сполучники *если* і *сли*, які поєднували підрядну частину умови з головною складного речення, засвідчують староукраїнські словники й граматики, починаючи з XVII ст. і до початку XX ст., а В. Сімович згадує умовний сполучник *сли* як західноукраїнський говірковий [Висоцька 2011, с. 166]. Закономірно, що *сли* як діалектний умовний сполучник потрапив у реєстр словника. Етимологічно він є фонетичним говірковим варіантом *если*, що своєю чергою є результатом злиття дієслова *єсть* (<праслов'янська jestь) та умовної частки *ли* (<праслов'янське *li*). В українській мові з'явився під впливом польської [Етимологічний 1985, с. 181].

Із підрядних допустових сполучників у словнику опрацьовано *най* та *хоть*. Як уже зазначалось під час аналізу сполучників мети, *най* постав із *нехай*. Це підтверджує й Л.А. Булаховський, який зазначив: «Діал. *най*, що його вживають переважно західноукраїнські письменники, походить як allegro-форма з *нехай*» [Булаховський 1977, с. 528]. Етимологи допускають вже праслов'янське *naje* 'нехай, облиш, дай змогу' як результат стягнення виразу *ne xaji* 'не чіпай', що по суті є формою 2-ї особи однини наказового способу дієслова із заперечною часткою [Етимологічний 2004, с. 30]. Залишається нерозв'язаним питання, чи праслов'янське *naje* вже використовувалось у функції сполучника, чи сполучник *най* сформувався як стягнена форма уже чинного сполучника нехай пізніше.

Про сполучник *хоть* Л.А. Булаховський зауважив: «Рідке *хоть* не є обов'язково русизмом: ця форма може сходити й на давню форму 2-ї ос. одн. наказ. сп. (пор. д.-рус. *хоти*), і на певні скам'янілі відмінки іменника *хіть*» [Булаховський 1977, с. 526]. Етимологи додають, що процес утворення сполучника і частки *хоч*, хоть супроводжувався деетимологізацією, вивітрюванням первинної семантики [Етимологічний 2012, с. 206–207].

Гуцульські діалектні підрядні порівняльні сполучники *гей, гейби, гий та отєк, отік, такік*, добре засвідчені в мові української художньої літератури і лексикографічно опрацьовані в словнику, уживаються для приєднання порівняльних зворотів і порівняльних підрядних речень. За значенням співвідносний із літературнонормативними порівняльними сполучниками *наче, мов, як, ніби*. Л.А. Булаховський вважав цей сполучник рідкісним діалектним, припускаючи його вигукове походження [Булаховський 1977, с. 538]. В.В. Німчук допускав зіставлення гей зі словацькою стверджувальною часткою *hej* 'так' [Німчук 1962, с. 79]. Автори етимологічного словника української мови зазначили: «форма гей могла утворитися в результаті злиття часток *ге* та *і*» [Етимологічний 1982, с. 490]. Етимологія сполучника *гейби* прозора: він постав унаслідок злиття сполучника *гей* і частки *би*. Цікаво, що діалектний порівняльний сполучник *гейби*, починає втрачати статус діалектного, адже його починають використовувати в текстах, далеких від гуцульської і навіть західноукраїнської тематики, пор.: «Деякі наші співвітчизники увійшли у XXI століття при свічках. Зате столиця сяяла й мерехтіла, *гейби* коштовний діамант на грудях нації» (Ліна Костенко. Записки українського самашедшего).

Діалектні сполучники *отєк, отік* утворились злиттям частки *от* та сполучника *як*, що супроводжувалось закономірним для гуцульських говірок переходом задньоязикового *а* після *j* у голосні переднього ряду *е, і* або вже фонетично видозмінених сполучників *ьк, ік*. Подібно *такік* сформувався злиттям прислівника способу дії *так* і фонетично видозміненого сполучника *ік<як*. Опрацьовані зазначені діалектні сполучники вживаються у такій функції, як і нормативні *ніби, неначе, мовби*.

Висновки. Таким чином, у словнику «Гуцульська діалектна лексика та фраземіка в українській художній мові» зафіксовано й лексикографічно опрацьовано помітний сегмент корпусу гуцульських говіркових сполучників. Усі вони виражають такі ж семантико-граматичні відношення, що й співвідносні літературнонормативні. Діалектне розмаїття словниково інтерпретованих сполучників виявляється в їх фонетичному вираженні та деяких

семантико-граматичних особливостях. За характером семантико-граматичних відношень досліджувані мовні одиниці репрезентують багатоманітні різновиди сурядних та підрядних сполучників.

Дослідження гуцульських діалектних сполучників на базі матеріалів зазначеного словника відкриває нові можливості й перспективи в осмисленні природи, складу, функціонування гуцульських сполучників, оскільки воно доповнює, розширює та поглиблює відомості про сполучникову систему гуцульського говору важливими знаннями про її освоєння українською художньою мовою, унаочнює і документує функційний вимір гуцульських сполучників.

Література

1. Булаховський Л.А. Вибрані праці: в 5 т. Т. 2. Київ: Наукова думка, 1977. 632 с.

2. Висоцька Т.Й. Сполучники в українських писемних пам'ятках XVI-XVII ст.: генеза, склад, функції: дис. … канд. філол. наук. Львів, 2011. 262 с.

3. Городенська К. Граматичний словник української мови: сполучники. Київ – Херсон: Видавництво ХДУ, 2007. 340 с.

4. Граматика сучасної української літературної мови. Морфологія / Відповідальний редактор К.Г. Городенська. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. 752 с.

5. Гуцульська діалектна лексика та фраземіка в українській художній мові. Словник: У 2 т. / Відповідальний редактор Василь Ґрещук. Івано-Франківськ: Місто НВ, т. 1, 2019. 584 с.; т. 2, 2020, 468 с.

6. Ґрещук Василь, Ґрещук Валентина. Гуцульські діалектні прийменники в українській художній мові. In: Hanna Sytar, Aksana Schillová, Karolína Skwarska, Vojtěch Veselý (eds.). Synsémantické slovní druhy ve slovanských jazycích. Praha: Slovanský ústav AV ČR, v. v. i., 2025. S. 139–145.

7. Ґрещук Василь, Ґрещук Валентина. Сполучники у словнику "Гуцульська діалектна лексика та фраземіка в українській художній мові". *Граматичний портрет української мови у XXI сторіччі*: збірник наукових доповідей учасників Міжнародної наукової конференції на пошану доктора філологічних наук, професора Городенської Катерини Григорівни. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2024. С.61–63.

8. Етимологічний словник української мови: в 7 т. / за ред. О.С. Мельничука. Київ: Наукова думка, 1982–2012. Т. I–VI.

9. Історія української мови. Морфологія. Київ: Наукова думка, 1978. 540 с.

10. Німчук В.В. Словотвір сполучників у верхньонадборжавських говірках. *Діалектологічний бюлетень*. Випуск IX. Київ: Видавництво Академії наук УРСР, 1962. С. 70–84.

11. Словник буковинських говірок / За заг. ред. Н.В. Гуйванюк. Чернівці: Рута, 2005. 688 с.

12. Шило Г. Наддністрянський регіональний словник. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2008. 288 с.

References

1. Bulakhovskyi L.A. (1977) Vybrani pratsi [Selected works]: v 5 t. T. 2. Kyiv: Naukova dumka. 632 s. [in Ukrainian].

2. Vysotska T.I. (2011) Spoluchnyky v ukrainskykh pysemnykh pamiatkakh XVI-XVII st.: heneza, sklad, funktsii [Conjunctions in Ukrainian Written Monuments of the 16th–17th Centuries: Genesis, Composition, Functions]: dys. … kand. filol. nauk. Lviv. 262 s. [in Ukrainian].

3. Horodenska K. (2007) Hramatychnyi slovnyk ukrainskoi movy: spoluchnyky [Grammatical Dictionary of the Ukrainian Language: Conjunctions]. Kyiv – Kherson: Vydavnytstvo KhDU. 340 s. [in Ukrainian].

4. Hramatyka suchasnoi ukrainskoi literaturnoi movy. Morfolohiia [Grammar of the Modern Ukrainian Literary Language. Morphology] / Vidpovidalnyi redaktor K.H. Horodenska. Kyiv: Vydavnychyi dim Dmytra Buraho, 2017. 752 s. [in Ukrainian].

5. Hutsulska dialektna leksyka ta frazemika v ukrainskii khudozhnii movi. Slovnyk: U 2 t. [Hutsul Dialectal Vocabulary and Phraseology in the Ukrainian Fictional Language. Dictionary: in 2 volumes] / Vidpovidalnyi redaktor Vasyl Greshchuk. Ivano-Frankivsk: Misto NV, t. 1, 2019. 584 s.; t. 2, 2020, 468 s. [in Ukrainian].

6. Greshchuk Vasyl, Greshchuk Valentyna. (2025) Hutsulski dialektni pryimennyky v ukrainskii khudozhnii movi [Hutsul Dialectal Prepositions in the Ukrainian Fictional Language]. In: Hanna Sytar, Aksana Schillová, Karolína Skwarska, Vojtěch Veselý (eds.). Synsémantické slovní druhy ve slovanských jazycích. Praha: Slovanský ústav AV ČR, v. v. i. S. 139–145 [in Ukrainian].

7. Greshchuk Vasyl, Greshchuk Valentyna. (2024) Spoluchnyky u slovnyku "Hutsulska dialektna leksyka ta frazemika v ukrainskii khudozhnii movi" [Conjunctions in the Dictionary "Hutsul Dialectal Vocabulary and Phraseology in the Ukrainian Fictional Language"]. Hramatychnyi portret ukrainskoi movy u XXI storichchi: zbirnyk naukovykh dopovidei uchasnykiv Mizhnarodnoi naukovoi konferentsii na poshanu doktora filolohichnykh nauk, profesora Horodenskoi Kateryny Hryhorivny. Kyiv: Vydavnychyi dim Dmytra Buraho. S.61–63 [in Ukrainian].

8. Etymolohichnyi slovnyk ukrainskoi movy [Etymological Dictionary of the Ukrainian Language]: v 7 t. / za red. O.S. Melnychuka. Kyiv: Naukova dumka, 1982–2012. T. I–VI. [in Ukrainian].

9. Istoriia ukrainskoi movy. Morfolohiia [History of the Ukrainian Language. Morphology]. Kyiv: Naukova dumka, 1978. 540 s. [in Ukrainian].

10. Nimchuk V.V. (1962) Slovotvir spoluchnykiv u verkhnonadborzhavskykh hovirkakh [Word Formation of Conjunctions in the Upper Nadborzhava Dialects]. Dialektolohichnyi biuleten. Vypusk IX. Kyiv: Vydavnytstvo Akademii nauk URSR. S. 70–84 [in Ukrainian].

11. Slovnyk bukovynskykh hovirok [Dictionary of Bukovynian Dialects] / Za zah. red. N.V. Huivaniuk. Chernivtsi: Ruta, 2005. 688 s. [in Ukrainian].

12. Shylo H. (2008) Naddnistrianskyi regionalnyi slovnyk [Naddnistrian Regional Dictionary]. Lviv: Instytut ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha NAN Ukrainy. 288 s. [in Ukrainian].

HUTSUL DIALECT CONJUNCTIONS IN THE UKRAINIAN FICTIONAL LANGUAGE

Abstract. An important task of modern linguistics is the lexicographic study of dialectal words in literary language. The *Dictionary of Hutsul Dialectal Vocabulary and Phraseology in the Ukrainian Fictional Language* (2019–2020) provides a lexicographic analysis of a segment of the Hutsul dialect lexicon as adopted by literary works. The Hutsul dialect is sufficiently manifested in belles-lettres texts, and its dialectal lexical and phraseological units are actively employed by writers for artistic purposes. The Hutsul dialect is one of the most colorful, with a long tradition of use, and is the most extensively represented among other dialects in the Ukrainian fictional language.The information contained in the dictionary entries–semantic characteristics of dialectal words based on their use in literary texts, along with illustrative examples–significantly expands the possibilities for exploring the interaction between the literary language, fictional language, and territorial dialects. It elevates the resolution of the general linguistic issue concerning the role of local varieties of the national language in the formation and development of the literary language to a qualitatively higher level. In the *Dictionary of Hutsul Dialectal Vocabulary and Phraseology in the Ukrainian Fictional Language*, along with content words, function words are also lexicographically analyzed. This serves as the foundation for multifaceted research into the nature and types of Hutsul dialectal function words used in fiction, their peculiarities of functioning, and their interrelations with other parts of speech. Among function words, an important component is represented by dialectal conjunctions, which exhibit a wide range of functional types–both coordinating and subordinating. The dialectal differentiation of lexicographically interpreted conjunctions manifests itself in their phonetic form as well as in certain semantic and grammatical features. The study of Hutsul dialectal conjunctions in the Ukrainian fictional language outlines new perspectives for understanding the nature, composition, and functioning of these units, expands knowledge of the conjunction system of the Hutsul dialect, and presents their functional dimension.

Keywords: Hutsul dialectal conjunctions, lexicographic analysis, conjunction system of the Hutsul dialect, semantic and grammatical relations, coordinating and subordinating conjunctions.

© Ґрещук В., 2025 р.

Дата першого надходження рукопису до видання: 10.10.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 29.10.2025
Дата публікації: 30.12.2025

Валентина Ґрещук – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови Карпатського національного університету імені Василя Стефаника, Івано-Франківськ, Україна; valentyna.greshchuk@pnu.edu.ua; https://orcid.org/0000-0001-5702-6824

Valentyna Greshchuk – Candidate of Philology, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Ukrainian Language at Vasyl Stefanyk Carpathian National University, Ivano-Frankivsk, Ukraine; valentyna.greshchuk@pnu.edu.ua; https://orcid.org/0000-0001-5702-6824